

Prawa i obowiązki pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym i rozpoznawczym.

Artykuł 288 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz. U. z 2018 poz. 1600) zwanej dalej: k.k., penalizuje przestępstwo niszczenia mienia. Rodzajowym przedmiotem ochrony przestępstwa przewidzianego w art. 288 k.k. jest mienie. Przy czym w kontekście tego przepisu mienie występuje w szerokim znaczeniu tego terminu. Stosownie do art. 44 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2018 poz. 1025), zwanej dalej: k.c., mieniem jest własność i inne prawa majątkowe. Przepis art. 288 § 1 k.k. chroni więc także posiadanie, będące atrybutem własności, które może być faktycznie przekazane innemu podmiotowi, na przykład użytkownikowi, dzierżawcy, najemcy czy prawnemu posiadaczowi rzeczy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2003 r., III KK 165/03, LEX nr 140098).

W art. 288 k.k. określającym przestępstwo niszczenia cudzej rzeczy ustawodawca przewidział trzy sposoby zabronionego zachowania. Czyn sprawcy może polegać na niszczeniu cudzej rzeczy, uszkodzeniu lub czynieniu rzeczy niezdatnej do użytku. Niszczenie oznacza takie oddziaływanie sprawcy na rzecz, które powoduje jej całkowite zniszczenie lub taką zmianę jej właściwości, że nie nadaje się ona do użytku zgodnego z jej przeznaczeniem. Uszkodzenie rzeczy polega na naruszeniu lub częściowym zniszczeniu rzeczy, które powoduje ograniczenie jej właściwości użytkowych lub przeznaczenia. Uczynienie rzeczy niezdatnej do użytku polega na pozbawieniu rzeczy możliwości normalnego funkcjonowania.

Warunkiem przypisania odpowiedzialności za przestępstwo określone w art. 288 k.k. jest wystąpienie szkody majątkowej. Szkada w rozumieniu tego przepisu to straty wyrządzone w mieniu będącym przedmiotem zamachu. Przy czym szkoda wyrządzona czynem nie może być utożsamiana wyłącznie z wartością zniszczonego, uszkodzonego mienia, gdyż wartość zniszczonej rzeczy może być wyższa niż wartość wyrządzonej szkody. A zatem szkodę tą należy rozumieć zarówno jako uszczerbek w majątku obejmujący stratę rzeczywistą polegającą na zmniejszeniu aktywów lub zmniejszeniu poszczególnych składników albo na zwiększeniu się pasywów, jak i utracony zysk polegający na udaremnieniu powiększania się majątku.

Strona podmiotowa przestępstwa charakteryzuje się umyślnością zarówno w formie zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego. Przestępstwo z art. 288 § 1 i 2 k.k. jest przestępstwem publicznoskargowym, ściganym tylko na wniosek pokrzywdzonego. Wniosek o ściganie sprawcy czynu złożyć może właściciel rzeczy, a także jej posiadacz, użytkownik, dzierżawca i najemca. Każda z tych osób pokrzywdzonych może, niezależnie od siebie złożyć taki wniosek.

Omówienie uprawnień przysługujących pokrzywdzonemu przez przestępstwo z art. 288 k.k. należy rozpocząć od wyjaśnienia pojęcia pokrzywdzonego. Zgodnie z art. 49 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r, poz. 1987), zwanej dalej: k.p.k., za pokrzywdzonego uznaje się osobę fizyczną, osobę prawną oraz instytucję państwową, samorządową

lub inną jednostkę organizacyjną, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, chociażby nie miała osobowość prawnej. Osoba fizyczna może być pokrzywdzonym bez względu na to, czy ma pełną, czy ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Wyżej wymienione podmioty są pokrzywdzonymi, jeżeli dobro prawne któregokolwiek z nich zostało bezpośrednio naruszone lub było zagrożone przestępstwem.

W postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym wniesienie sprawy do sądu pokrzywdzony jest stroną (art. 299 § 1 k.p.k.). W postępowaniu sądowym może być stroną (oskarżycielem posiłkowym), jeżeli tego zażąda do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego (art. 53 i art. 54 § 1 k.p.k.).

Jeśli chodzi o sytuację karnoprocesową pokrzywdzonego w toku postępowania przygotowawczego, to przede wszystkim należy zwrócić uwagę na prawo pokrzywdzonego do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu śledztwa albo dochodzenia. Nadto, może on również złożyć zażalenie na beczynność, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o przestępstwie nie został on powiadomiony o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306§1, 306§1a i 306§3 k.p.k., art. 325a § 2 k.p.k.).

Ważnym przywilejem jest także prawo pokrzywdzonego do złożenia zażalenia na każdą czynność naruszającą jego prawa (art. 302§2 k.p.k., art. 459 k.p.k.). Kolejnym uprawnieniem osoby pokrzywdzonej czynem zabronionym jest to polegające na składaniu wniosków o dokonanie czynności w toku postępowania przygotowawczego, np. o przesłuchanie świadka, uzyskanie dokumentu, dopuszczenie opinii biegłego. Jeżeli istnieje obawa, że danego świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, pokrzywdzony może wystąpić o jego przesłuchanie przez sąd. Nadto, podmiot ten może wziąć udział w przesłuchaniu biegłego oraz zapoznać się z jego pisemną opinią (art. 318 k.p.k.). Pokrzywdzony oraz jego pełnomocnik mają prawo udziału w czynnościach śledztwa lub dochodzenia przeprowadzanych na ich wniosek, a także w czynnościach, których nie będzie można powtórzyć na rozprawie. W szczególnie uzasadnionym wypadku prokurator może odmówić dopuszczenia tych podmiotów do udziału w konkretnej czynności ze względu na ważny interes postępowania (art. 317 § 2 k.p.k.).

Należy także wspomnieć o prawie do złożenia wniosku o zapoznanie się z materiałami śledztwa lub dochodzenia przed jego zakończeniem. Nadto, pokrzywdzony może składać wnioski o uzupełnienie śledztwa lub dochodzenia.

W razie powtórnego wydania postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania w wypadku, o którym mowa w art. 330§2 k.p.k., pokrzywdzony może w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu wnieść akt oskarżenia do sądu (jest to subsydiarny akt oskarżenia). Wówczas to pokrzywdzony staje się przed sądem oskarżycielem i na nim ciąży obowiązek udowodnienia, że oskarżony popełnił zarzucane mu przestępstwo.

W postępowaniu sądowym, w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, jednym z uprawnień pokrzywdzonego jest możliwość działania jako strona w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Oświadczenie takie należy złożyć do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej. W razie

skorzystania z tego uprawnienia pokrzywdzony może składać wnioski dowodowe, aktywnie uczestniczyć w czynnościach dowodowych (np. poprzez zadawanie pytań osobom przesłuchiwanym), wnosić środki zaskarżenia od orzeczeń sądu. Nie złożenie oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego istotnie ogranicza zatem katalog uprawnień osoby pokrzywdzonej przestępstwem.

Jednym z najważniejszych uprawnień przysługujących pokrzywdzonemu w procesie karnym jest prawo do złożenia wniosku o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie. Sąd może orzec o obowiązku naprawieniu szkody lub zadośćuczynieniu fakultatywnie w razie skazania oskarżonego, wówczas gdy pokrzywdzony nie złożył wniosku w tym zakresie. Natomiast sąd orzeka obligatoryjnie o obowiązku naprawienia szkody w sytuacji wydania wyroku skazującego, wówczas gdy stosowny wniosek w przedmiocie naprawienia szkody został złożony przez pokrzywdzonego lub inną osobę uprawnioną. Sąd decydując się na zastosowanie środka kompensacyjnego z art. 46 § 1 k.k. stosuje przepisy kodeksu cywilnego. W szczególności uwzględnia art. 361-363 k.c., co oznacza, że sprawca przestępstwa ponosi odpowiedzialność odszkodowawczą tylko za normalne następstwa swojego działania bądź zaniechania, z którego wyrządzona przez niego szkoda wynikła. Normalne następstwo to taki „skutek” zdarzenia, która stanowi obiektywny rezultat oddziaływania tego zdarzenia. Podkreślić należy, iż przedmiotowy wniosek może zostać złożony aż do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej (art. 49a).

Pokrzywdzony posiada także pewne obowiązki, zwłaszcza te, które wynikają z faktu, iż najczęściej ma on zarazem status świadka w postępowaniu.

Po pierwsze pokrzywdzony ma obowiązek stawić się na każde wezwanie organu prowadzącego postępowanie (art. 177 k.p.k.). W celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów, można pobrać od pokrzywdzonego odciski (art. 192a kpk).

Jeżeli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego, nie może on sprzeciwić się oględzinom i badaniom nie połączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym (art. 192 § 1 i 3 kpk). W przypadku zaistnienia wątpliwości co do stanu psychicznego pokrzywdzonego jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić jego przesłuchanie z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa (art. 192 § 2 kpk).

Ponadto pokrzywdzony jest obowiązany wskazać adres dla doręczeń w kraju, kiedy przebywa za granicą; w przeciwnym wypadku pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju zostanie uznane za skutecznie doręczone, a czynność lub rozprawa zostanie przeprowadzona pod nieobecność pokrzywdzonego; niewskazanie adresu może również uniemożliwić złożenie wniosku, zażalenia lub apelacji z powodu upływu terminów (art. 138 k.p.k.). Jeżeli pokrzywdzony, nie podając nowego adresu, zmienia miejsca zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem, pisma wysyłane pod tym adresem uważa się za doręczone (art. 139 § 1 k.p.k.).

Reasumując, przepisy procedury karnej przewidują szereg gwarancji aktywnego udziału pokrzywdzonego w toku postępowania karnego, a nadto zawierają katalog unormowań chroniących go przed

sprawcą czynu zabronionego. Część tych uprawnień aktualizuje się dopiero po wykazaniu przez pokrzywdzonego odpowiedniej inicjatywy.

Podstawa prawna

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego. (Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555)